

ارزیابی و رتبه بندی برخی از مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق شهری شرق کلانشهر اهواز از دیدگاه شهروندان و کارشناسان با استفاده از تکنیک MABAC

عباس معروف نژاد*، استادیار، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد ماه شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماه شهر، ایران

لاله خواجوی نیا، کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد ماه شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماه شهر، ایران

تاریخ دریافت: ۹۹/۳/۳۱ تاریخ پذیرش: ۹۹/۵/۵

چکیده: حکمروایی خوب شهری رویکرد جدیدی در فرایند مدیریت شهری می‌باشد که ساختارهای سنتی و متمرکز مدیریت شهری را به چالش کشیده است. با توجه به اهمیت موضوع، هدف از تحقیق حاضر بررسی و رتبه‌بندی برخی مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق چهار گانه شهری شرق کلانشهر اهواز از دیدگاه شهروندان و کارشناسان پرداخته است. شش مؤلفه انتخابی مورد پژوهش، مشارکت، عدالت محوری، پاسخگویی، مسئولیت پذیری، اثربخشی-کارآیی و امنیت بوده است. نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری شهروندان ساکن شرق کلانشهر اهواز و کارشناسان می‌باشند. حجم نمونه شامل ۱۳ نفر از کارشناسان و ۳۸۳ نفر از شهروندان بوده است. با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن توزیع داده‌ها و وزن دهی متغیرها توسط مدل آنتروپی شانون و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک رتبه بندی MABAC انجام شده است. نتایج پژوهش بر اساس میانگین کل شاخص‌ها از نظر شهروندان و کارشناسان محاسبه گردید که سه شاخص اثربخشی-کارآیی، مشارکت و پاسخگویی در تمام مناطق شرقی شهر بالاتر از حد متوسط (۲/۵) به ترتیب با امتیاز ۲/۹۹ و ۲/۶۸ و ۲/۶۴ بوده است. همچنین نتایج حاصل از تکنیک MABAC، نشان می‌دهد منطقه سه شهری کلانشهر اهواز با مقدار Si (مقدار نهایی تابع معیارگزینه‌ها) ۰/۱۵۵ در رتبه اول و به ترتیب مناطق هشت، یک و هفت با ۰/۰۷۴، ۰/۰۱۰ و ۰/۰۳۱- در رتبه‌های دوم تا چهارم قرار گرفته‌اند.

کلمات کلیدی: حکمروایی خوب شهری، مناطق شهری، شرق کلانشهر اهواز، مدل MABAC

۱- بیان مسئله:

گسترده‌گی و پیچیدگی مسائل شهری و رشد و توسعه روزافزون شهرها، مدیریت امور شهر را به وظیفه‌ای دشوار تبدیل نموده است. علاوه بر موضوعاتی همچون محیط زیست، حمل و نقل، ایمنی و برنامه‌ریزی شهری، یکی از عوامل مهمی که تأثیر فرآیندها و تعیین‌کننده‌های بر عوامل سازنده شهری دارد، مدیریت شهری است. اگر شهر همچون سازمانی در نظر گرفته شود لازم است که در رأس آن عنصری برای برنامه‌ریزی آینده و اداره امور کنونی قرار گیرد. این عنصر را می‌توان مدیریت شهر نامید. این نگاه همه‌جانبه به توسعه یافتگی، بیش از پیش ضرورت توجه به مدیریت شهری را دوچندان می‌کند (اکبرزاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۰). ازسویی دیگر با مطرح شدن رویکرد حکمروایی خوب شهری در مدیریت شهری در طی در دهه‌های اخیر به یکی از مفاهیم کلیدی مطالعات شهری تبدیل شده است. حکمروایی فرآیندی است که به حضور کنشگران و ارتقاء نقش آنان در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور ارج می‌نهد و درنهایت می‌تواند منجر به توسعه پایدار محیط شود. به تعبیری، حکمروایی فرآیندی است که پیوند کنشگران حیطه عمومی و خصوصی را در بر می‌گیرد و بر حقانیت عرصه عمومی و مشارکت اجتماعی مردم در فرایند توسعه و در چارچوب شبکه‌های اجتماعی تأکید می‌ورزد. در این میان با توجه به ناکارآمدی رویکردهای بالا به پایین در برنامه‌ریزی‌ها و نیز فزونی گرفتن مسائل و چالش‌های پیش روی کلانشهرها و شهرهای امروزی، توجه به رویکردها و شیوه‌های مشارکتی و دموکراتیک در برنامه‌ریزی‌ها و نظریه پردازی‌های جدید در شیوه‌های اداره امور بیش از پیش احساس می‌شود. در واقع کاهش نقش دولت و بازنگری در وظایف و کارکردهای آن و افزایش نقش نهادهای غیردولتی در اداره زندگی اجتماعی را می‌توان مبین ضرورت گذار از حکومت به حکمروایی تلقی کرد (توکلی نیا و شمس پویا، ۱۳۹۶: ۱۹۶). افزایش سریع جمعیت توأم با گسترش شهرنشینی و رشد و توسعه روز افزون شهرها به ویژه از دهه ۱۹۵۰ میلادی مشکلات فراوانی در کشورهای مختلف به ویژه کشورهای جهان سوم ایجاد کرد که این خود موجب گردید سیستم مدیریتی شهر با چالش‌ها و تنگناهایی مواجه گردد. در سیستم مدیریت شهری نوین برای رفع این مشکلات و چالش‌ها، الگوهای متعددی ارائه شده است. یکی از این الگوها که مدل غالب در مدیریت شهری محسوب می‌شود، الگوی حکمروایی شهری است (زندیه، ۱۳۹۵: ۶۰). حکمرانی خوب شهری ساختار جدیدی در فرایند مدیریت شهرهاست که اشکال سنتی و متمرکز مدیریتی در شهرها را دگرگون و مبانی نظری آن را به چالش کشیده است. رهاورد جدید این رویکرد در یکپارچگی جامعه شهروندی، مدیریت شهری و بخش‌های خصوصی برای رویارویی با مسائل موجود در شهرهاست. این رویکرد جدید با تمامی دستاوردهای مثبت خود در مبحث مدیریت شهرها خود یک اصل گمشده در فرایند مدیریت شهری کشورهای در حال توسعه و به خصوص کشور ما به حساب می‌آید. چرا که هنوز شاخص‌ها و مؤلفه‌های آن و لزوم نهادینه‌سازی و بسترسازی شرایط این رویکرد نوین با توجه به این شاخص‌ها و مؤلفه‌ها امری ناشناخته بوده و مورد غفلت واقع شده است (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۷). ذکر این مسأله ضروری است که افزایش سریع جمعیت، توأم با گسترش سریع شهرنشینی و شهری شدن مشکلات فراوانی را در کشورهای مختلف پیش روی سیاست‌گذاران و مسئولین به خصوص مدیران شهری و دست‌اندرکاران بدنه سیستم شهری به جا گذاشته است. همچنین اهمیت و ضرورت مسئله اینجاست که یک محیط شهری پیچیده، پویا و متنوع نیازمند ظرفیت مدیریت قابل توجهی است تا بتواند عدالت اجتماعی را در فضاهای شهری ایجاد نماید که به نظر می‌رسد حکمروایی شهری قابلیت فراهم کردن آن را دارد و الگوی حکمروایی خوب در حال حاضر اثر بخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت است تا بتوان عدالت اجتماعی را در فضاهای شهر اعمال نمود و رضایت شهروندان را کسب کرد. حکمروایی شهری امروزه در اداره شهر مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد و به عنوان پارادایمی در مدیریت شهرها معرفی می‌شود، بهره‌گیری از این الگوی که در آن دولت، شهروندان و نهادهای خصوصی در یک جریان افقی و فرابخشی

به مشارکت می‌پردازند بستری است که می‌تواند امیدوار به حل مشکلات و معضلات ساختاری و کارکردی شهرها بوده و عدالت اجتماعی را در سطح فضاهاى شهری با حکمرانی خوب شهری پدیدار نماید (رضایی و شمس‌الدینی، ۱۳۹۸: ۲۷).

طبق گزارش سازمان ملل برای اولین بار در تاریخ بیش از نیمی از جمعیت جهان یعنی حدود در شهرها زندگی می‌کنند که این رخداد به ۶۵٪ در سال ۲۰۳۰ و به حدود ۷۰٪ در سال ۲۰۵۰ خواهد رسید. این میزان برای کشورهای در حال توسعه به خصوص در قاره آسیا شتاب بیشتری را نشان می‌دهد بطوریکه جمعیت شهری قاره آسیا از ۳۱٪ در سال ۱۹۵۰ به ۶۰٪ در سال ۲۰۰۹ رسیده است (ESA-UN, 2009). این مقیاس عظیم شهر گرایی و شهرنشینی طبیعتاً مشکلاتی چون فقر شهری، مهاجرت‌های گسترده و کمبود منابع خدماتی، کمبود زیرساخت‌ها، آلودگی و تراکم را برای شهرها به دنبال دارد که خود چالش‌های عمده‌ای برای مدیریت شهری محسوب می‌گردد و فرایندهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرها را نیز مختل کرده است (Abrahamsen, 2004: 577). هم‌زمان با این مشکلات امروزه در شهرها چالش‌های جدیدی به‌صورت ایدئولوژیکی و ساختاری-بنیادی گریبان‌گیر مدیریت شهری شده است که در کنار روند شتابان افزایش جمعیت و تقاضا برای منابع و خدمات، لزوم تأمل و تغییر در نوع مناسبات با مردم و محیط را ضروری ساخته است. برای برخورد صحیح با این چالش‌ها باید راه کارهای نوینی را برای اتخاذ در سیستم شهر و ذینفعان این سیستم به کار بست، به طوری که مسئولیت اداره و ایجاد شهرهای پایدار از طریق ذینفعان این سیستم عملی گردد (Van marssing et al, 2006: 282).

شهر اهواز بعنوان یکی از کلانشهرهای کشور از مشکلات عدیده‌ای در فرایند مدیریت شهری چه از جانب درون سازمانی و چه لحاظ برون سازمانی رنج می‌برد. از لحاظ درون سازمانی به جهت سوء مدیریت در ارائه خدمات در بین مناطق شهری که بعضی از محلات شهری مانند حصیرآباد و کوی علوی (شلنگ آباد) و نهضت آباد (لشکر آباد) و... دارای کمترین منابع و در بعضی زمینه‌ها مانند: وجود فضای سبز با سرانه پایین و نامناسب، تراکم جمعیت و نظافت عمومی نامطلوب و... می‌باشند و در عوض محلاتی چون کیانپارس و امانیه و زیتون کارمندی در مناطق دو و سه شهری در وضعیت به نسبت بهتری از لحاظ توزیع خدمات شهری به سر می‌برند. مطلوب نبودن شوراهای اسلامی شهر در ادوار گذشته و عدم توان حداکثری شهرداری در توزیع خدمات، نبود شفافیت در ارائه طرح‌ها و برنامه‌ها و وجود شکایات مردمی در بحث نحوه مداخلات در بافت‌ها و نحوه کسب مجوز پروانه‌های ساختمانی، وجود بافت‌های فرسوده و عدم نظام مندی در مدیریت بازارچه‌های درون شهری (مانند: بازارچه‌های خیابان شهید هاتف یا خیابان زینب یا خیابان عامری یا مرکز شهر و...)، عدم بکارگیری افراد متخصص و دلسوز در امور مدیریتی شهرداری و... از جمله چالش‌های درون سازمانی می‌باشد. در رابطه با چالش‌های برون سازمانی مدیریت شهری در کلانشهر اهواز می‌توان به وجود قومیت گرایی و تعصبات فرهنگی بین اقوام ساکن اشاره کرد که اجازه هرگونه تحول یا ایجاد نوآوری در طرح‌ها و برنامه‌ها را از شهروندان و مسئولین مدیریت شهری سلب کرده است و یا فقر و شکاف طبقاتی و بروز ناهنجاری‌های شهری در محلات مربوط به بافت فرسوده (مانند: محلات عامری، باغ شیخ، زویه دو و کوی فاطمیه-یوسفی و...) و نواحی دیگر مانند حصیرآباد، کوی علوی (شلنگ آباد) و چهارصد دستگاہ و نهضت آباد (لشکر آباد) و ملاشیه و کوی سیاحی و... اشاره کرد که از جمله مسائل متعددی است که فرصت اتخاذ رهیافت‌های نوین در بحث مدیریت و حتی پرداخت به مفهوم سرمایه اجتماعی و مشارکت مندی و اعتماد در شهر را با چالش‌های متعددی روبه‌رو ساخته است. در این راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی و رتبه بندی برخی مؤلفه‌های حکمروایی در چهار منطقه شهری شرق کلانشهر اهواز با تأکید بر محلات از دیدگاه شهروندان پرداخته است که ضمن بیان مفاهیم و ویژگی‌های آنها به سنجش و وضعیت تأثیرگذاری در محلات این منطقه که در سطح پایین تری از حیت توزیع خدمات شهری به نسبت قسمت‌های غربی کلانشهر اهواز قرار دارند پردازد. در این پژوهش شش مؤلفه‌ی حکمروایی از جمله؛ مشارکت، اثربخشی و کارایی، مسئولیت پذیری، پاسخگویی، عدالت محوری و امنیت، در

سطح ۲۳ محله از چهار منطقه‌ی شهری شرق کلانشهر اهواز مورد تحلیل و ارزیابی و در نهایت رتبه‌بندی قرار گرفته‌اند. هدف از طرح این پژوهش پاسخ به سوال و طرح فرضیه زیر می‌باشد:

• آیا مولفه‌های حکمروایی خوب شهری در مدیریت مناطق شرق کلانشهر اهواز از منظر شهروندان و کارشناسان رعایت می‌گردد؟

• به نظر می‌رسد در مدیریت مناطق شرق کلانشهر اهواز مولفه‌های، امنیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری از منظر شهروندان و کارشناسان کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۲- مبانی نظری پژوهش:

۲-۱- حکمروایی خوب شهری^۱:

واژه‌های حکمروایی و حکومت، دارای مفاهیم محض و تخصصی هستند که فارغ از مفهوم، معمولاً جایگزین یکدیگر به کار می‌روند، اما قدمت حکمرانی به تاریخ تمدن بشری برمی‌گردد. واژه حکمرانی از لغت یونانی گرفته شده است و معنی آن هدایت کردن و راهنمایی کردن یا چیزها را در کنار هم نگهداشتن است، در حالی که مفهوم حکومت بر واحد سیاسی برای انجام دادن وظیفه سیاست‌گذاری دلالت دارد و برجسته‌تر از اجرای سیاست‌هاست. در نتیجه، واژه حکمرانی پاسخگو بودن هم در حوزه سیاست‌گذاری و هم در حوزه اجرا اشاره دارد. حکمرانی در دهه‌ی ۱۹۹۰ به یکی از واژه‌های محوری علوم اجتماعی، به ویژه در حوزه نظریه سیاسی، علوم سیاسی و جغرافیای انسانی تبدیل شد؛ بنابراین، حکمرانی را می‌توان کنش، شیوه یا سیستم اداره دانست که در آن مرزهای بین سازمان‌ها و بخش عمومی و خصوصی در سایه یکدیگر محو می‌شوند. جوهره حکمرانی به وجود روابط متعامل بین و درون حکومت و نیروهای غیرحکومتی اشاره دارد. حکمروایی خوب شهری یکی از چهار ویژگی توسعه پایدار و از ابزار آن به حساب می‌آید که از دهه ۱۹۸۰ به بعد در ادبیات توسعه مطرح شده است (حکمت نیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰۸). بنابراین می‌توان گفت؛ حکمروایی خوب شهری به نحوی ناگسستگی با رفاه شهروندان پیوند دارد و هدف آن فراهم نمودن بستر دسترسی زنان و مردان و به طور کلی همه اقشار جامعه به منافع و حقوق شهروندی است. حکمرانی خوب شهری بر پایه حقوق شهروندی، تأکید می‌کند که هیچ مرد، زن یا کودکی را نمی‌توان از دسترسی به ضرورت‌های زندگی شهری، شامل پناهگاه مناسب، امنیت مسکن، آب سالم، بهداشت محیط، سلامتی، آموزش و تغذیه، اشتغال و امنیت عمومی و تحرک باز داشت و زمینه شکوفایی افراد جامعه و بهره‌گیری از منابع را برای نیل به رفاه، پیشرفت، نظم، امنیت و سلامت فردی و اجتماعی به وجود آورد (زندیه، ۱۳۹۵: ۶۳).

۲-۲- مولفه‌های حکمروایی خوب شهری

در این رهیافت پذیرش تعدد منابع قدرت و گروه‌های اجتماعی موجود در شهر، توزیع قدرت در سطوح مختلف جامعه شهری و در نتیجه رسیدن به توسعه پایدار و توجه به سرمایه‌های اجتماعی در کنار سرمایه‌های اقتصادی و زیست‌محیطی مورد تأکید می‌باشد. افزون بر این، مشارکت فعال تمام گروه‌ها و مردم نواحی شهری، فقرا و در حاشیه‌مانده‌ها در امر برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و نظارت عملکرد مدیران و مسئولان شهری و هم‌چنین مشارکت در منابع خودشان جهت تحقق توسعه پایدار شهری امری ضروری و حتمی است. سه نهاد دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی، زمینه‌ساز حکمروایی مطلوب شهری هستند، هر یک از سه نهاد مذکور دارای کارکردها و وظایف خاصی بوده که از ترکیب متناسب آن‌ها می‌توان انتظار داشت حکمروایی مطلوب شهری به وجود آید. دولت با در دست داشتن ابزار اعمال قدرت به تنظیم قوانین و متعادل کردن روابط نهادهای مدنی می‌پردازد، جامعه مدنی، تسهیل‌کننده تعاملات میان اجتماع و سیاست است. بخش خصوصی، شغل و درآمد ایجاد می‌کند؛

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که سه عنصر قدرت، نفوذ و پول حاصل کارکرد هر یک از نهادهای مذکور بوده که از تعامل منطقی سه نهاد مذکور، ارزش‌های اساسی جامعه یعنی آزادی، عدالت، رفاه و امنیت تحقق می‌یابد و در نهایت توسعه پایدار انسانی نهایی می‌شود. رهیافت حکمروایی مطلوب شهری با شاخص‌های مشارکت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، قانونمندی، اجماع‌محوری، عدالت‌محوری، شفافیت و کارآیی و اثربخشی تحقق‌یابد (شمس و هاشمی بیستونی، ۱۳۹۸: ۸۴). در بیانیه‌ای که می‌توان آن را منشور حکمروایی شهری نامید اصول نه‌گانه زیر معیار و ویژگی‌های حکمروایی خوب شهری برشمرده‌اند که این شاخص‌ها عبارتند از:

پاسخگویی^۱، از طریق فرایندهای انتخاب صاحبان قدرت و همین‌طور از طریق رویه‌هایی تعیین می‌گردد که بدان طریق، تصمیم‌سازی عمومی و نتایجی که آنها به وجود می‌آورند در راستای تعاملات عمومی و بازخورد آنها مورد حمایت قرار می‌گیرند. مشارکت^۲؛ مشارکت فرایندی است که در آن شهروندان و مسئولان در تصمیم‌گیری‌های شهری سهیم می‌شوند. اجماع‌سازی^۳؛ منظور از اجماع‌سازی، تعدیل و ایجاد توافق میان منافع مختلف است. شهر عرصه گروه‌ها و منافع مختلف و گاه در حال ستیز با یکدیگر است. منظور از جهت‌گیری توافقی، تعدیل و ایجاد توافق میان منافع مختلف است. این کار مستلزم وجود ارتباط و تلاش میان سازمان‌های دولتی، شهروندان و سازمان‌های غیر دولتی است.

حاکمیت قانون^۴؛ برقراری شرایط و زمینه‌های لازم برای تعامل بین عناصر مدیریت شهری که شامل شهروندان، نهادهای اداره‌کننده شهر، شورای اسلامی و بخش خصوصی است و نیازمند قرار گرفتن بر مدار قانونمندی است.

شفافیت^۵؛ نقطه مقابل پنهان‌کاری در تصمیم‌گیری است. پنهان‌کاری، امکان بروز فساد در تصمیم‌گیری را افزایش می‌دهد؛ حال آنکه شفافیت مانع از گسترش آن می‌شود. این معیار بر گردش آزاد اطلاعات و سهولت دسترسی آسان به آن، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود استوار است.

عدالت و انصاف^۶؛ منظور از عدالت، فرصت‌های مناسب برای همه شهروندان در زمینه ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش در جهت تخصیص عادلانه منابع و مشارکت ائتلاف محروم در اعلام نظر و تصمیم‌گیری است.

اثربخشی و کارایی^۷؛ این معیار استفاده مناسب از منابع موجود برای تامین نیازهای شهروندان، ارائه خدمات شهری و رضایت مردم استوار است (شمس و هاشمی بیستونی، ۱۳۹۸: ۸۵).

مسئولیت‌پذیری^۸؛ این معیار بر مسئول بودن و به عبارت دیگر، حساب پس دادن مسئولان و تصمیم‌گیران در قبال شهروندان استوار است.

بینش راهبردی^۹؛ فرارفتن از مسائل روزمره شهر و پرهیز از غرق شدن در آنها، مستلزم وجود بینشی گسترده و درازمدت در مورد آینده یا داشتن بینش راهبردی در زمینه توسعه شهری است (حکمت‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۱۰). مولفه‌ی امنیت^{۱۰} هم در برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد نیز به عنوان یکی از معیارهای حکمروایی خوب شهری اشاره شده است (سجادی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۰).

1. Accountability
2. Participation
3. Consensus
4. Rule of Law
5. Transparency
6. Justice and Fairness
7. Efficiency and Effectiveness
8. Responsibility
9. Strategic insight
10. Security

بنابراین حکمرانی خوب شهری یک رویکرد جدیدی است که مدیریت آگاهانه در ساختارهای حکومتی و با قصد، تقویت حوزه‌های عمومی است. برای دستیابی به این رویکرد جدید بایستی دنبال راهکارهای بنیادی بود که در درجه اول شناخت اصول و شاخص‌های نهفته در آن متناسب با نیازهای سطوحی که مدیریت در آن صورت می‌گیرد قرار دارد و درجه دوم اهمیت در مسأله یکپارچه‌سازی مردم و بخش خصوصی در کنار بدنه مدیریتی شهر برای همکاری و مشارکت با هم با ایجاد تغییرات بنیادی در نگرش‌ها و مناسبات نظام مدیریت شهری با توجه به این شاخص‌ها می‌باشد (برک‌پور و اسدی، ۱۳۹۵: ۱۴۱).

۳-۲- پیشینه تحقیق:

در هر پژوهش علمی مطالعه و بررسی تحقیقات، متناسب با موضوع مورد بررسی، لازم و ضروری است؛ چرا که بدون دستیابی به نتایج پژوهشی دیگران و توسعه و تکامل آنها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست. در زمینه حکمروایی خوب شهری تاکنون تحقیقات زیادی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که می‌توان به مواردی از آنها اشاره کرد. بررسی پیشینه تحقیق، نشان می‌دهد که تحقیقات همسو در حوزه مدیریت شهری بر اساس شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه مدیران و تصمیم‌گیران شهری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. اما در پژوهش حاضر به اولویت بندی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان جامعه هدف، بدون دخالت و تسری دیدگاه دیگر ذینفعان شهری، مدیران، سرمایه‌گذاران پرداخته شده است که این موضوع می‌تواند رویکرد انتقادی به این پژوهش داده و به عنوان نوآوری در تحقیق حاضر به نسبت سایر پژوهش‌ها باشد.

موریتا و زلکه^۱ (۲۰۰۷) در مقاله‌ای با عنوان «ارتباط نقش قانون، حکمروایی خوب و توسعه» پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده در این مقاله عبارت‌اند از: ۱- حکمروایی خوب و نقش قانون یک امر تدریجی بوده و یک شبه انجام نمی‌شود. ۲- حکمروایی خوب، ترویج دهنده پاسخگویی، شفافیت، کارایی و نقش قانون در نهادهای عمومی در همه سطح است. ۳- حکمروایی خوب یک امر حیاتی برای توسعه پایدار است.

رامی^۲ (۲۰۱۰) در مقاله‌ای با عنوان «ظرفیت کارکردهای شهرداری‌ها برای اجرای حکمروایی خوب شهری» در شهر اوتاراکنند هندوستان پرداخته است. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد شهرداری برای ارتقاء خدمات شهری، قراردادهای خدماتی را به اشخاص مختلف (حقیقی و حقوقی) اعطا کرده است. که در نتیجه چنین مشارکت‌هایی در تولید بودجه اضافی نیز کمک شده است. همچنین ابتکارهای جدید عمدتاً به دلیل مشارکت کارمندان شهرداری‌ها در برنامه‌های آموزشی صورت می‌گیرد که به ایجاد آگاهی از عملکرد کارآمد شهرداری‌ها کمک می‌کند.

کمدی استورات^۳ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی اهمیت مشارکت شهروندان در شهر ونکوور کانادا» نویسنده پنج مؤلفه مهم حکمروایی خوب شهری را کارایی و اثربخشی، مساوات و برابری، مشارکت، پاسخگویی و امنیت معرفی کرده و برای هر مؤلفه چند شاخص مشخص می‌کند و پس از استدلال بیان می‌کند که مشارکت شهروندان به طور جدایی ناپذیری به حکمروایی خوب شهری در ونکوور بزرگ وابسته است که در این میان مشارکت شهروندان راه کاری مناسب می‌تواند در انتخابات شهرداری‌ها و فرصت خوبی برای افراد باشد که برای حذف نابرابری‌ها تلاش کنند.

هری بلایر^۴ (۲۰۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «مشارکت و پاسخگویی در محیط پیرامون شش کشور بولیوی، هندوراس، هند، فیلیپین، مالی و اکراین» اشاره می‌کند که مشارکت و پاسخگویی برای ارتقای حکمروایی محلی مردم اهمیت بالایی داشته و از این دو شاخص، پاسخگویی را به عنوان محدوده وسیع‌تری از فعالیت‌ها برای استراتژی حکمروایی محلی مردمی معرفی می‌کند.

1. Morita and Zaelke
2. Rumi
3. Komedi Stewart
4. Heri Blair

رضایی و شمس الدینی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر رابطه حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی در فضاهای شهری در شهر فردوسیه از شهرستان شهریار» پرداخته که نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد حکمروایی خوب شهری با ضریب ۰/۷۱۲، همبستگی معناداری با میزان تحقق عدالت اجتماعی در شهر فردوسیه دارد و با افزایش میزان حکمروایی خوب شهری از نظر شهروندان، بر میزان تحقق عدالت اجتماعی در سطح شهر فردوسیه افزوده می‌شود و در کل ۴۱/۵ درصد از تحقق عدالت اجتماعی را متغیرهای مستقل حکمروایی خوب شهری باعث می‌شوند.

شمس و هاشمی بیستونی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «اولویت‌بندی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان در شهر بیستون» در نتایج تحقیق نشان می‌دهند که از بین هفت متغیر، شاخص شفافیت رتبه نخست، عدالت رتبه دوم، پاسخگویی رتبه سوم، مشارکت رتبه چهارم، اجماع سازی رتبه پنجم، اثر بخشی و کارایی رتبه ششم و قانونمندی رتبه هفتم را از حیث اهمیت بدست آورده‌اند. همچنین براساس آزمون تی تک نمونه‌ای، پاسخ دهندگان، سطح حکمروایی خوب را در شهر بیستون کمتر از حد متوسط طیف لیکرت ارزیابی نموده‌اند؛ نتیجه اینکه نظام مدیریت شهری بیستون به رغم تلاش‌های خود نتوانسته رضایت شهروندان را جلب نماید.

مرادی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «توسعه پایدار محله‌ای در چارچوب حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: منطقه شش شهرداری تهران» پرداخته است. نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهد که محلات منطقه ۶ از لحاظ حکمروایی خوب شهری و توسعه پایدار محله‌ای در وضعیت ضعیف و ناپایداری هستند و از لحاظ شاخص‌های حکمروایی؛ محله گاندی در رتبه اول و محله بهجت در رتبه آخر قرار دارد. همچنین از لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار محله‌ای؛ محله آرژانتین ساعی به عنوان پایدارترین محله و محله نصرت به عنوان ناپایدارترین محله معرفی شدند.

زندیه (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عملکرد شهرداریها در چارچوب رویکرد حکمروایی خوب شهری نمونه موردی شهرداری شهر ملایر» پرداخته است که نشانگر پایین بودن میانگین شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، البته به جز شاخص مشارکت در این شهر می‌باشد.

مشکینی و موذن (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل حکمرایی مطلوب شهری در پایداری شهرها مطالعه موردی؛ شهر عجب شیر» پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که به لحاظ حکمروایی مطلوب شهری، شهر عجب شیر از وضعیت مناسبی برخوردار نمی‌باشد.

حسینی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران در شهر تربت حیدریه» پرداخته که نتیجه نهایی این پژوهش گویای آن است که پیاده‌سازی حکمروایی خوب شهری در تربت حیدریه، نیازمند وجود یک عزم سیاسی و اراده قوی در سطوح بالای حاکمیت و به خصوص اعتقاد آنها به چنین الگوی مدیریتی است. همه‌ی منابع اشاره شده در زمینه مبحث حکمروایی شهری به شناخت مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمروایی شهری و تعریف این شاخص‌ها بر اساس مشکلات و مسائل موجود و ضرورت ایجاد تحولات در فرآیند مدیریت شهری پرداخته است. بدیهی است که رویکرد تمامی این مطالعات تأکید بر تمرکززدایی از فرآیند مدیریت شهری، مشارکت‌مندی و تحول در فرآیند مدیریت شهری در راستای شاخص‌های یاد شده بوده است.

۳- معرفی محدوده مورد مطالعه:

کلانشهر اهواز به عنوان مرکز استان خوزستان (جنوب غربی ایران) از نظر طول جغرافیایی در ۴۸ درجه و ۴۱ دقیقه و از نظر عرض جغرافیایی در ۳۱ درجه و ۷ دقیقه واقع است. رودخانه‌ی کارون کلانشهر اهواز را به دو قسمت شرق و غرب تقسیم کرده است. در قسمت شرق کلان شهر اهواز چهار منطقه‌ی شهرداری قرار گرفته است (مناطق شهرداری ۳ و ۷ و ۸ و ۱) که براساس برآورد جمعیت در سال ۱۳۹۵ مجموع جمعیت محدوده خدمات شهرداری، چهار منطقه شهری در شرق کلانشهر اهواز ۶۱۳۵۸ نفر اعلام شده

است که بیشترین جمعیت در منطقه ۸ شهری با جمعیت ۱۹۱۸۰۲ و کمترین جمعیت در منطقه‌ی یک شهری با جمعیت ۱۳۹۴۲۷ نفر می‌باشد. در شرق کلانشهر اهواز در مجموع چهار منطقه شهری ۷۱ محله قرار گرفته است (حمیدی پور و همکاران، ۱۳۹۶) (جدول ۱).



شکل (۱): موقعیت و منطقه بندی شهری شرق کلان شهر اهواز
 مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

جدول (۱): نام محلات مناطق چهار گانه شرق کلانشهر اهواز

مناطق شهری	نام محلات
منطقه یک	باغ معین، کوی طالقانی، یوسفی-کوی فاطمیه، صابین مندایی، بازار عبدالحمید، کوی دولت، کوی ابوذر، پادادشهر، آزادشهر، زیباشهر، باغ شیخ، آخر آسفالت، ۶۰ پاره، سی متری، اسلام آباد غربی، شکاره ۳
منطقه سه	شهرک نفت، کوی آغاجری، شهرک جانبازان، علی آباد، کوی فرهنگیان، زویه (کوروش)، کوی نظام مهندسی، کوی پاستوریزه، منازل مخابرات، جواهری، فاز ۱ و ۲ کوروش، فاز ۳ کوروش، فاز ۴ کوروش، زیتون کارمندی، ملی راه، بهزاد شهر، زویه ۲ (ملی راه)، مهاجرین، کوی شاهد، کوی معلمین، کوی فدک، زرگان شرقی، زرگان غربی، سایر
منطقه هفت	آسیاباد، آل صافی، چهارصد دستگاه، حصیرآباد، خزعلیه، زیتون کارگری، سلطان منش، عامری، ناحیه صنعتی کارون، کوی رمضان، کوی سپیدار، کوی طالقانی، منازل سازمانی منبع آب، نیوساید، ۲۰ متری شهرداری، سایر
منطقه هشت	آل طاهر، باهنر، بنفشه، جهاد، خروسیه، راه و ترابری، رسالت شرقی، رسالت غربی، شهروند، فاز ۱ پاداد، فاز ۲ پاداد، فاز ۵ پاداد، کانتکس، کوی مهدیس، شکاره ۱، شکاره ۲، کوی فولاد

مأخذ: حمیدی پور و همکاران، ۱۳۹۶

۴- روش تحقیق:

روش این پژوهش، از نظر هدف کاربردی است و براساس روش توصیفی و تحلیلی است. جهت جمع آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای - پیمایشی بهره گرفته شده که هر دو به طور مستقل مورد توجه قرار گرفته است. هدف تحقیق حاضر ارزیابی و رتبه بندی برخی مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق شهری شرق کلانشهر اهواز با تاکید بر محلات از دیدگاه شهروندان به لحاظ شاخص‌های انتخابی (عدالت محوری، مسئولیت پذیری، مشارکت، پاسخگویی، امنیت و اثربخشی و کارایی) بوده است. بر اساس مبانی نظری تحقیق، نظر جمعی گسترده‌ای در سطح نهادها و مجموعه‌های بین المللی و همچنین کارشناسان و اندیشمندان توسعه در ارتباط با مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهرها وجود دارد که با توجه به این موضوع و دسته بندی شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری از دیدگاه بانک جهانی و برنامه‌ی توسعه سازمان ملل متحد، ۸ شاخص مشارکت، اثربخشی-کارآیی، عدالت محوری، حاکمیت قانون، پاسخگویی، مسئولیت پذیری، شفافیت و اجماع محوری اصلی ترین مؤلفه‌های ارزیابی متغیر حکمروایی خوب در محافل و مجامع علمی و دانشگاهی جهان مطرح شده‌اند. براین اساس؛ ملاک انتخاب شاخص‌های این پژوهش برای بررسی و ارزیابی حکمروایی خوب شهری در سطح محلات چهار منطقه شرق کلانشهر اهواز نیز شاخص‌های ذکر شده بوده

است که از میان این هشت شاخص در این پژوهش ۶ شاخص مشارکت، عدالت محوری، اثربخشی-کارآیی، پاسخگویی، امنیت و مسئولیت پذیری انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفته است. در این پژوهش ابتدا به روش کتابخانه‌ای به تبیین مسئله پرداخته و سوابقی از تحقیقات و روش‌های انجام تحقیقات، در نقاط مختلف ایران ارائه می‌شود. بخش تحلیلی پژوهش به روش پیمایشی به صورت ابزار پرسشنامه بوده است. در زمینه تعریف متغیرها (گویه‌ها) برای مفهوم حکمروایی خوب در پرسشنامه از شش مولفه (مشارکت، عدالت محوری، اثربخشی-کارآیی، امنیت و مسئولیت‌پذیری) و همچنین بیست و نه گویه استفاده شده است که اطلاعات حاصل به شرح جدول (۲) می‌باشد.

بدین منظور برای اطمینان از روایی پرسشنامه و همچنین شش شاخص انتخابی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ در شاخص‌های مورد سنجش برای شهروندان ۰/۸۱ و برای کارشناسان ۰/۷۳ بدست آمد که نشان دهنده قابل قبول بودن پایایی پرسشنامه است (جدول ۳). جهت جمع‌آوری اطلاعات بوسیله یک پرسشنامه چند معیاری بر مبنای طیف ۵ درجه‌ای لیکرت با ضرائب ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و گزینه‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد در نظر گرفته شد. جامعه آماری پژوهش، شهروندان ساکن مناطق شرق کلانشهر اهواز با جمعیت ۶۶۱۳۵۸ نفر و حجم نمونه شامل ۳۸۳ نفر بر اساس فرمول کوکران تخمین زده شده است^۱. همچنین ۱۳ نفر از کارشناسان آشنا به مسائل شهری نیز نظرخواهی شده است. با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن توزیع داده‌ها و آزمون ناپارامتریک فریدمن میانگین رتبه‌بندی هر مولفه‌ی پژوهش و همچنین وزن دهی متغیرها توسط مدل آنترویی شانون و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک رتبه‌بندی MABAC انجام شده است.

جدول (۲): برخی مؤلفه‌ها و گویه‌های حکمروایی برای ارزیابی موضوع پژوهش

شاخص‌ها	گویه‌ها
مشارکت	۱. مشارکت در تصمیم‌گیری (برطرف کردن مشکلات محله) ۲/۲. شرکت در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مدیریتی محله توسط شهروندان/ ۳. احساس علاقه در شهروندان برای توسعه و پیشرفت/ ۴. ارزش و اعتبار قائل شدن نسبت به نظرات و خواسته‌های ساکنان توسط مسئولین شهری/ ۵. حس مالکیت در شهروندان و در نتیجه وجود انگیزه برای مشارکت/ ۶. تمایل ساکنین به مشارکت در امور محله و افزایش امکانات محله/ ۷. سهولت ارتباط شهروندان با مدیران محلی
عدالت محوری	۱. توزیع عادلانه خدمات در محله‌ها/ ۲. ایجاد حس همکاری در شهروندان/ ۳. استفاده بهتر و بیشتر از امکانات توسط مسئولین شهری در تمام محلات/ ۴. احساس و تلاش مسئولین برای احقاق حقوق شهروندان و رفع مشکلات آنها ۵. رفع تبعیض مسئولین در گرفتن مالیات و عوارض برای همه شهروندان محلات
اثر بخشی	۱. بهبود مستمر اقدامات و فعالیت‌ها در محلات/ ۲. کاهش مستمر هزینه‌ها در سطح محلات/ ۳. نهادینه کردن فرهنگ توانمندی در محلات/ ۴. افزایش مستمر در کیفیت مهارت‌ها خصوصاً برای جوانان در سطح محلات/ ۵. بهبود فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری و اطلاع‌رسانی لازم به شهروندان محلات/ ۶. رضایتمندی اهالی محلات از اقدامات مدیریتی مسئولین/ ۷. پذیرفتن و درک شهروندان از موثر بودن اقدامات مدیریتی مسئولین در محلات
پاسخگویی	۱. رضایت مندی از شیوه پاسخگویی (مسئولان شهرداری، شورای شهر و...) ۲/ ۲. باورپذیری به پاسخگویی در فرآیند مدیریت ۳. پاسخگویی به موانع موجود در اجرای برنامه‌ها/ ۴. پاسخگویی در برابر تصمیمات اخذ شده در امور محلات
امنیت	۱. احساس امنیت شهروندان در محلات/ ۲. وضعیت تشخیص و ارزیابی خطرپذیری برنامه‌های محلات توسط مسئولین ۳. وضعیت انجام امور اختلافات در محلات
مسئولیت‌پذیری	۱. اعتماد داشتن به مسئولین شهری/ ۲. حس مسئولیت ساکنان به محله خود/ ۳. احساس مسئولیت مدیران در قبال مشکلات به وجود آمده در محلات

مآخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

۱. جهت تعیین توزیع پرسشنامه از یک سوم محلات (۲۳ محله از ۷۱ محله) مناطق ۴ گانه شرق کلانشهر اهواز از لحاظ جمعیتی انتخاب و دسته‌بندی لازم انجام گردید (به چهار دسته محلات کوچک، متوسط و بزرگ و خیلی بزرگ) و از بین آنها به ترتیب به عنوان نماینده محلات جمعیتی کوچک، متوسط و بزرگ و خیلی بزرگ انتخاب (منطقه یک، محلات: باغ شیخ، زیباشهر، کوی دولت، کوی طالقانی. منطقه سه، محلات: زیتون کارمندی، فاز ۲ کورش، شهرک جانبازان، کوی آغاچری، فاز ۳ کورش، کوی فرهنگیان. منطقه ۷، محلات: کوی منبع آب، حصیرآباد، کوی سپیدار، کوی رمضان، بیست متری شهرداری. منطقه ۸، محلات: فاز ۲ پادادشهر، شکاره ۲، کوی راه و ترابری، خروسیه، فاز ۱ پادادشهر، کوی باهنر، کانتکس و کوی جهاد) و بین افراد به روش تصادفی ساده توزیع گردید.

جدول (۳): میزان پایایی سازه‌های تحقیق

شاخص‌ها						تعداد گویه
مشارکت	عدالت محوری	اثربخشی و کارایی	پاسخگویی	امنیت	مسئولیت پذیری	
۰/۸۱	۰/۷۹	۰/۸۸	۰/۸۶	۰/۷۷	۰/۸	۷
۰/۷۵	۰/۷۷	۰/۷۲	۰/۷۴	۰/۷۱	۰/۶۹	۷

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

۵- تحلیل یافته‌های پژوهش:

۵-۱- یافته‌های جمعیت شناختی پژوهش:

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد از ۳۹۶ نفر از شهروندان واقع در محلات نمونه برداری شده شرق کلانشهر اهواز و همچنین کارشناسان آشنا به مسائل امور شهری، ۲۲۰ نفر یعنی ۵۵/۵۵ درصد مرد و ۱۷۶ نفر یعنی ۴۴/۴۴ زن بودند. از نظر توزیع سنی پاسخگویان، ۱۳/۳۱ درصد ۱۸ تا ۳۰ سال، ۵۰/۱۳ درصد بین ۳۱ تا ۴۳ سال، ۲۴/۲۸ درصد بین ۴۴ تا ۵۶ سال و ۱۲/۲۷ درصد بالای ۵۷ سال قرار داشتند. در زمینه تحصیلات پاسخگویان، ۴۵/۴۲ درصد تحصیلات دیپلم و پایین‌تر، ۱۸/۰۱ درصد مدرک فوق دیپلم، ۲۶/۳۷ درصد مدرک کارشناسی و ۱۰/۱۸ درصد مدرک فوق لیسانس و بالاتر داشته‌اند. از نظر مدت اقامت در محل سکونت، ۶۰/۱۳ درصد بیش از ۱۰ سال در محل سکونت خود حضور داشته‌اند.

۵-۲- یافته‌های استنباطی پژوهش:

در این مرحله از پژوهش با توجه به اطلاعات پرسشنامه مورد نظر که برای جامعه آماری شهروندان محلات مستقر در مناطق ۴ گانه شرق کلانشهر اهواز و کارشناسان آشنا به مسائل شهری طراحی شده بود انجام گردید. همچنین جواب‌ها در پرسشنامه به صورت طیف پنج گزینه‌ای لیکرت با ضرائب ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و گزینه‌های خیلی ضعیف، ضعیف، متوسط، زیاد، خیلی زیاد در نظر گرفته شد و از جواب‌های نمونه‌ها میانگین گرفته شد و میزان (۲/۵) به عنوان حد متوسط انتخاب گشته و میانگین‌های کمتر از آن به عنوان وضعیت نامناسب و بالعکس منظور گردید.

جدول (۴): آزمون توزیع نرمال داده‌ها از روش کولموگروف-اسمیرنف

عامل	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	آماره کولموگروف	سطح معناداری
مشارکت	۳۹۶	۲/۶۸	۰/۸۱	۳/۷۳	۰/۰۰۰
عدالت محوری	۳۹۶	۲/۱۱	۰/۶۳	۹۸/۳	۰/۰۰۰
اثربخشی	۳۹۶	۲/۹۳	۰/۶۹	۴/۰۱	۰/۰۰۰
پاسخگویی	۳۹۶	۲/۷۰	۰/۷۲	۴/۴۶	۰/۰۰۰
امنیت	۳۹۶	۲/۴۵	۰/۶۲	۴/۷۳	۰/۰۰۰
مسئولیت پذیری	۳۹۶	۲/۴۸	۰/۶۵	۴/۱۹	۰/۰۰۰

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از روش آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده گردید. فرض صفر به این صورت انتخاب شده که داده‌ها نرمال باشند. سطح آزمون ۰/۰۵ در نظر گرفته شده است. با توجه به جدول (۴) که مقدار سطح معناداری آزمون در تمامی موارد کمتر از ۰/۰۵ شده است. بنابراین فرض نرمال بودن داده‌ها تایید می‌گردد.

جدول (۵): میانگین کل برخی شاخص‌های حکمروایی در مناطق شرق کلانشهر اهواز

مولفه‌ها	منطقه یک	منطقه سه	منطقه هفت	منطقه هشت	میانگین کل هر شاخص
مشارکت	۲/۴۱	۳/۲۷	۲/۳۸	۲/۶۹	۲/۶۸
عدالت محوری	۲/۱۲	۲/۱۰	۲/۲۱	۲/۰۲	۲/۱۱
اثربخشی	۲/۸۸	۳/۵۶	۲/۸۳	۲/۷۲	۲/۹۹
پاسخگویی	۲/۳۳	۳/۲۹	۲/۳۶	۲/۵۸	۲/۶۴
امنیت	۲/۴۵	۲/۴۹	۲/۴۶	۲/۴۱	۲/۴۵
مسئولیت پذیری	۲/۴۰	۲/۷۴	۲/۳۹	۲/۴۰	۲/۴۸
مجموع	۲/۴۳	۲/۹۰	۲/۴۳	۲/۴۷	-

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

در ادامه یافته‌ها، میانگین کل برخی شاخص‌های حکمروایی میان شهروندان ساکن در محلات مناطق شهری چهارگانه شرق کلانشهر اهواز و همچنین کارشناسان، محاسبه و در جدول (۵) نشان داده شده است. همان طوری که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، از منظر شهروندان و کارشناسان؛ بغیر از شاخص اثربخشی-کارآیی که در تمام مناطق شهری بالاتر از حد متوسط (۲/۵)^۱ می‌باشد، دو شاخص مشارکت و پاسخگویی در مناطق ۳ و ۸ شهری به ترتیب با امتیاز ۳/۲۷ و ۲/۶۹ و ۳/۲۹ و ۲/۵۸ بالاتر از حد متوسط (۲/۵) و شاخص مسئولیت‌پذیری با امتیاز ۲/۷۴ در منطقه ۳ نیز بالاتر از حد متوسط است. شاخص مشارکت و پاسخگویی در مناطق ۷ و ۱، شاخص عدالت محوری و امنیت در تمام مناطق شهری و شاخص مسئولیت‌پذیری در مناطق ۷ و ۱ در وضعیت ضعیف قرار دارند که به نوعی فرضیه پژوهش تایید می‌گردد.

در ادامه یافته‌های پژوهش شش مولفه حکمروایی خوب شهری با توجه به داده‌های استخراج شده از پرسشنامه‌ها با استفاده از مدل MABAC، بر حسب منطقه بندی شهری مورد رتبه بندی قرار گرفته‌اند.

۳-۵- روش ماباک (MABAC):

روش ماباک از جدیدترین تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره است که جهت رتبه بندی گزینه‌ها در مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره استفاده می‌شود. این روش اولین بار توسط دراگان پاموکار^۳ و گوران سیروویچ^۲ در سال ۲۰۱۵ میلادی مطرح و ارائه شده است. این روش، برای ارزیابی ارزش هر دو معیار کمینه و بیشینه به کار می‌رود و تأثیر معیارهای کمینه و بیشینه روی ارزیابی نتایج، به صورت جداگانه در نظر گرفته می‌شود. برای پیاده‌سازی روش ماباک، ضرورت دارد مراحل مختلف به مرحله انجام برسد. در مرحله نخست، باید وزن معیارها، تعیین شود. برای پیاده‌سازی این روش، ضرورت دارد که ابتدا مقادیر هر گزینه به ازای هر معیار، استخراج گردد. سپس با نرمالسازی مقادیر ماتریس، وزن و ارزش معیارها حاصل می‌شود.

۱. لازم به ذکر است ملاک عدد ۲/۵ به عنوان حد متوسط، از جواب‌های نمونه‌ها میانگین گرفته شده یا میانگین پاسخ اعضای نمونه به سوالات پرسشنامه می‌باشد و میانگین کم‌تر از آن به عنوان وضعیت نامناسب و بالعکس منظور گشته است.

2. Multi-Attributive Border Approximation area Comparison - Pamucar and Cirovic, 2015

3. Dragan Pamucar and Goran Cirovic

مرحله اول: تشکیل ماتریس تصمیم

تشکیل ماتریس داده‌ها بر اساس m گزینه‌ها و n شاخص تعیین می‌گردد. تشکیل ماتریس داده‌ها به ابعاد $m \times n$ ، به صورتیکه m تعداد سطرهای ماتریس نشان‌دهنده مناطق چهارگانه واقع در شرق کلانشهر اهواز مورد بررسی و n ستون‌های آن، مولفه‌های حکمروایی خوب شهری که در این پژوهش شش مولفه، مشارکت، عدالت محوری، اثربخشی-کارآیی، پاسخگویی، امنیت و مسئولیت‌پذیری مورد نظر می‌باشند. مناطق شهری مورد نظر و شاخص‌های هر کدام از آن‌ها به صورت زیر تعریف می‌شوند (رابطه ۱).

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad \text{رابطه ۱}$$

هر کدام از مناطق شهری (m) با توجه به تعداد شاخص‌ها (n) معرفی شده‌اند که به شرح جدول (۶) نشان داده شده است.

جدول (۶): تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری

شاخص‌ها (N)						نام مناطق (M)
مشارکت	عدالت محوری	اثربخشی-کارآیی	پاسخگویی	امنیت	مسئولیت‌پذیری	
۲/۴۱	۲/۱۲	۲/۸۸	۲/۳۳	۲/۴۵	۲/۴۰	منطقه ۱
۳/۲۷	۲/۱۰	۳/۲۹	۳/۵۶	۲/۴۹	۲/۷۴	منطقه ۳
۲/۳۸	۲/۲۱	۲/۸۳	۲/۳۶	۲/۴۶	۲/۳۹	منطقه ۷
۲/۶۹	۲/۰۲	۲/۷۲	۲/۵۸	۲/۴۱	۲/۴۰	منطقه ۸

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

مرحله دوم: نرمال سازی عناصر ماتریس

در این مرحله با توجه به داده‌های جدول (۶) ماتریس تصمیم‌گیری، نرمال سازی آنها محاسبه می‌شود. عناصر ماتریس نرمال (N) با استفاده از رابطه (۲) مشخص می‌شوند:

$$N = \begin{bmatrix} C_1 & C_2 & \dots & C_n \\ A_1 & t_{11} & t_{12} & \dots & t_{1n} \\ A_2 & t_{21} & t_{22} & \dots & t_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ A_m & t_{m1} & t_{m2} & \dots & t_{mn} \end{bmatrix} \quad \text{رابطه ۲}$$

به طوری که X_{ij} , X^+ , X - نمایش‌دهنده عناصر ماتریس شروع تصمیم‌گیری (X) هستند و مقادیر X^+ , X - به صورت زیر محاسبه می‌شوند:

$$X_i^+ = \text{MAX} (x_1, x_2, \dots, x_n) \text{ و نمایانگر مقادیر حداکثر معیارهای مشاهده شده توسط گزینه‌های دیگر.}$$

$$X_i^- = \text{MIN} (x_1, x_2, \dots, x_m) \text{ و نمایانگر مقادیر حداقل معیارهای مشاهده شده توسط گزینه‌های دیگر (جدول ۷).}$$

جدول (۷): عناصر ماتریس شروع تصمیم گیری

شاخص‌ها (N)						نام مناطق (M)
مسئولیت پذیری	امنیت	پاسخگویی	کارآیی-اثربخشی	عدالت محوری	مشارکت	
۰/۰۵۰	۰/۰۴۴	۰/۰۶۱	۰/۰۲۳	۰/۱۶۷	۰/۰۴۹	منطقه ۱
۰/۰۲۷	۰/۰۴۱	۰/۰۵۴	۰/۱۰۳	۰/۲	۰/۱۱۱	منطقه ۳
۰/۰۵۱	۰/۰۴۳	۰/۰۵۶	۰/۰۲۴	۰/۰۹۵	۰/۰۵۳	منطقه ۷
۰/۰۵۰	۰/۰۴۹	۰/۰۳۴	۰/۰۲۸	۱	۰/۰۲۹	منطقه ۸
۰/۰۵۱	۰/۰۴۹	۰/۰۶۱	۰/۱۰۳	۱	۰/۱۱۱	X+
۰/۰۲۷	۰/۰۴۱	۰/۰۳۴	۰/۰۲۳	۰/۰۹۵	۰/۰۲۹	X-

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

مرحله سوم: تشکیل ماتریس تصمیم موزون

در این مرحله وزن معیارها (N) باید محاسبه گردد. برای این منظور از روش انتروپی^۱ برای وزن معیارها استفاده شده است. با در دست داشتن اوزان معیارها با رابطه (۴ و ۳) ماتریس تصمیم نرمال موزون را تشکیل می‌دهیم (جدول ۸).

$$v_{ij} = W_j * (n_{ij} + 1)$$

رابطه ۳

$$V = \begin{bmatrix} v_{11} & v_{12} & \dots & v_{1n} \\ v_{21} & v_{22} & \dots & v_{2n} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ v_{m1} & v_{m2} & & v_{mn} \end{bmatrix}$$

رابطه ۴

جدول (۸): تشکیل ماتریس تصمیم موزون

شاخص‌ها (N)						نام مناطق (M)
مسئولیت پذیری	امنیت	پاسخگویی	کارآیی-اثربخشی	عدالت محوری	مشارکت	
۰/۹۴۷	۰/۴۵۶	۱	۰/۰۰۰	۰/۰۷۹	۰/۲۴۱	منطقه ۱
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۷۳۱	۱	۰/۱۱۶	۱	منطقه ۳
۱	۰/۳۳۴	۰/۸۰۷	۰/۰۱۷	۰/۰۰۰	۰/۲۸۸	منطقه ۷
۰/۹۴۷	۱	۰/۰۰۰	۰/۰۶۳	۱	۰/۰۰۰	منطقه ۸
۰/۱۱۷	۰/۱۲۹	۰/۱۵	۰/۱۷۷	۰/۲۰۳	۰/۱۷۷	W

مآخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

مرحله چهارم: تعیین ماتریس محدوده تقریبی (G)

برای تعیین مرز هر معیار (شش مولفه حکمروایی) باید میانگین هندسی مقادیر هر معیار محاسبه شود که از طریق رابطه (۵) زیر بدست می‌آید.

رابطه ۵

$$g_i = \Pi (v_{ij})$$

جایی که v_{ij} عناصر ماتریس وزنی (V) را نشان می‌دهد، m تعداد کل گزینه‌های جایگزین را نشان می‌دهد، n تعداد کل معیارهایی را که گزینه‌های ارائه شده برای آنها انتخاب می‌شود را نشان می‌دهد (جدول ۹).

جدول (۹): تعیین ماتریس محدوده تقریبی (G)

شاخص‌ها (N)						نام مناطق
مسئولیت پذیری	امنیت	پاسخگویی	کار آیی- اثربخشی	عدالت محوری	مشارکت	(M)
۰/۲۲۸	۰/۱۸۸	۰/۳۰	۰/۱۷۷	۰/۲۱۹	۰/۰۲۷۸	منطقه ۱
۰/۱۱۷	۰/۱۲۹	۰/۲۶۰	۰/۳۵۴	۰/۲۲۷	۰/۴۴۸	منطقه ۳
۰/۲۳۴	۰/۱۷۲	۰/۲۷۱	۰/۱۸	۰/۲۰۳	۰/۲۸۸	منطقه ۷
۰/۲۲۸	۰/۲۵۸	۰/۱۵۰	۰/۱۸۸	۰/۴۰۶	۰/۲۲۴	منطقه ۸
۰/۱۹۴	۰/۱۸۱	۰/۲۳۷	۰/۲۱۵	۰/۲۵۳	۰/۳	G

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

مرحله پنجم: محاسبه فاصله گزینه‌ها تا مرز ناحیه شباهت

در این مرحله از روش ماباک MABAC با استفاده از رابطه (۶)، فاصله گزینه‌ها تا مرز ناحیه شباهت محاسبه می‌شود (جدول ۱۰).

$$Q = V - G = \begin{bmatrix} v_{11} & v_{12} & \dots & v_{1n} \\ v_{21} & v_{22} & \dots & v_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ v_{m1} & v_{m2} & \dots & v_{mn} \end{bmatrix} - [g_1 \ g_2 \ \dots \ g_n]$$

رابطه ۶

$$Q = \begin{bmatrix} v_{11} - g_1 & v_{12} - g_2 & \dots & v_{1n} - g_n \\ v_{21} - g_1 & v_{22} - g_2 & \dots & v_{2n} - g_n \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ v_{m1} - g_1 & v_{m2} - g_2 & \dots & v_{mn} - g_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} q_{11} & q_{12} & \dots & q_{1n} \\ q_{21} & q_{22} & \dots & q_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ q_{m1} & q_{m2} & \dots & q_{mn} \end{bmatrix}$$

جدول (۱۰): ماتریس فاصله جایگزینی برای محدوده تقریبی

شاخص‌ها (N)						نام مناطق
مسئولیت پذیری	امنیت	پاسخگویی	کار آیی- اثربخشی	عدالت محوری	مشارکت	(M)
۰/۰۳۴	۰/۰۰۷	۰/۰۶۳	-۰/۰۳۸	-۰/۰۳۴	-۰/۰۲۲	منطقه ۱
-۰/۰۷۷	-۰/۰۵۲	۰/۰۲۲	۰/۱۳۹	-۰/۰۲۶	۰/۱۴۸	منطقه ۳
۰/۰۴۰	-۰/۰۰۹	۰/۰۳۴	-۰/۰۳۵	-۰/۰۵۰	-۰/۰۱۱	منطقه ۷
۰/۰۳۴	۰/۰۷۷	-۰/۰۸۷	-۰/۰۲۷	۰/۱۵۳	-۰/۰۷۶	منطقه ۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

مرحله ششم: انتخاب گزینه بهینه

در روش ماباک MABAC با استفاده از رابطه (۷) امتیاز نهایی هر گزینه را مشخص کرده و براساس آن گزینه‌ها رتبه‌بندی می‌شوند.

$$S_i = \sum(q_{ij}) ; i=1,2,\dots,n ; j=1,2,\dots,m$$

رابطه ۷

محاسبه مقادیر توابع معیار توسط گزینه‌ها به عنوان مجموع فاصله‌های جایگزین از مناطق تقریبی مرزی q_i بدست می‌آید. با جمع کردن عناصر ماتریس Q در هر سطر، مقادیر نهایی تابع معیار گزینه‌ها بدست می‌آید. در این رابطه n تعداد معیارها را نشان می‌دهد و m تعداد گزینه است (جدول ۱۱).

جدول (۱۱): رتبه بندی مناطق شهری شرق کلانشهری اهواز از منظر مولفه‌های حکمروایی خوب شهری با استفاده از روش MABAC

رتبه	Si	مناطق
۳	۰/۰۱۰	منطقه یک
۱	۰/۱۵۵	منطقه سه
۴	-۰/۰۳۱	منطقه هفت
۲	۰/۰۷۴	منطقه هشت

مآخذ نگارندگان، ۱۳۹۷

باتوجه به نتیجه نهایی تکنیک MABAC، رتبه‌بندی مناطق شهری شرق کلانشهری اهواز از منظر شش مولفه حکمروایی به این صورت می‌باشد که منطقه سه با مقدار Si (مقدار نهایی تابع معیار گزینه‌ها) ۰/۱۵۵ در رتبه اول و به ترتیب مناطق هشت، یک و هفت با مقدار Si ۰/۰۷۴ و ۰/۰۱۰ و -۰/۰۳۱ در رتبه‌های دوم تا چهارم قرار گرفته‌اند. در روش پژوهش بیان شد که مبنای بررسی؛ دیدگاه شهروندان و کارشناسان در ارزیابی مولفه‌ها در سطح محلات نمونه‌برداری در چهار منطقه شهری شرق کلانشهر اهواز موثر بوده است؛ بنابراین ممکن است مولفه‌های مورد مطالعه، در بعضی زیرشاخص‌ها (گویه‌ها) از نظر بعد عینی باهم متفاوت باشند و عوامل دیگر سبب شده نظر پاسخ‌دهندگان تفاوت داشته باشد. به طور کلی نظرات پاسخ‌دهندگان با توجه وضعیت شاخص‌ها که در بررسی میدانی مشاهده شده است مطابقت دارد و با شرایط موجود اختلاف چندانی ندارد.

۶- نتیجه گیری

مهمترین اهداف مدیریت شهری را می‌توان در ارتقاء شرایط کار و زندگی جمعیت ساکن، در قالب اقشار و گروه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی و حفاظت از حقوق شهروندان، تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار و حفاظت از محیط کالبدی دانست. مدیریت شهری فرایندی چند سویه و راهبردی است که می‌تواند از میزان مشکلات و مسائل شهری بکاهد، که امروزه با رفاه تمام شهروندان در ارتباط است و می‌باید بستر لازم برای تامین مسکن مناسب، آب سالم، بهداشت شهری، آموزش و اشتغال، تغذیه، امنیت و اوقات فراغت را برای شهروندان مهیا سازد. یکی از جوانب مدیریت شهری که اخیراً در کشورها و جوامع غربی مورد توجه قرار گرفته است رویکرد حکمروایی خوب شهری می‌باشد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی و رتبه‌بندی برخی مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق شهری شرق کلانشهر اهواز با تاکید بر محلات از دیدگاه شهروندان و کارشناسان پرداخته است که ضمن بیان مفاهیم و ویژگی‌های آنها به سنجش و وضعیت تأثیرگذاری در محلات این منطقه که در سطح پایین تری از حیطه توزیع خدمات شهری به نسبت قسمت‌های غربی کلانشهر اهواز قرار دارند می‌باشد که با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و به صورت پیمایشی پرداخته است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شهروندان ساکن در مناطق شرق کلانشهر اهواز و همچنین کارشناسان آشنا با مسائل شهری می‌باشند که با استفاده از روش کوکران تعداد ۳۸۳ نفر از شهروندان و ۱۳ نفر از کارشناسان انتخاب و در قالب توزیع پرسشنامه اطلاعات لازم اخذ شده است. شش مولفه حکمروایی در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته (مشارکت، عدالت محوری، پاسخگویی، اثربخشی- کارایی، امنیت و مسئولیت‌پذیری) که پس از بررسی با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن توزیع داده‌ها تایید و همچنین بر اساس آزمون ناپارامتریک فریدمن مشخص گردید وضعیت مولفه‌های حکمروایی در مناطق چهارگانه شرق کلانشهر اهواز به ترتیب؛ شاخص اثربخشی با اندازه‌ی آماری ۲/۹۳ در رتبه اول، شاخص پاسخگویی با اندازه آماری ۲/۷۰ در رتبه دوم، شاخص مشارکت با اندازه ۲/۶۸ در رتبه سوم، شاخص مسئولیت‌پذیری با اندازه آماری ۲/۴۸ در رتبه چهارم، شاخص امنیت با اندازه ۲/۴۵ در رتبه پنجم و

شاخص عدالت محوری با اندازه آماری ۲/۱۱ در رتبه ششم قرار گرفته‌اند. در ادامه یافته‌های پژوهش شش مولفه حکمروایی با توجه به داده‌های استخراج شده از پرسشنامه‌ها و با استفاده از تکنیک MABAC، بر حسب منطقه بندی شهری مورد رتبه بندی قرار گرفته‌اند که منطقه سه شهری کلانشهر اهواز با مقدار Si، ۰/۱۵۵ در رتبه اول و به ترتیب مناطق هشت، یک و هفت با ۰/۰۷۴، ۰/۱۰ و ۰/۰۳۱- در رتبه‌های دوم تا چهارم قرار گرفته‌اند. همچنین بر اساس یافته‌های بدست آمده باید بیان کرد، سنجش و وضعیت تأثیرگذاری شش مولفه حکمروایی؛ مشارکت، عدالت محوری، پاسخگویی، اثربخشی- کارایی، امنیت و مسئولیت پذیری در محلات نمونه‌گیری شده از مناطق شرق کلانشهر اهواز از حیث به کارگیری در وضعیت مناسبی قرار ندارند و می‌تواند تاکید داشت که تقویت و استفاده درست از این شاخص‌ها در بهبود وضعیت نقش بسزایی داشته باشد. موضوعی که می‌تواند همسو با مطالعات مطرح شده در پیشینه تحقیق این پژوهش با نتایج پژوهش‌های؛ Rumi (2010)، Morita and Zaelke (2007)، Stewart Komed (2006) و Heri Blair (2000) و شمسی و هاشمی بیستونی (۱۳۹۸)، حسینی (۱۳۹۵)، مشکینی و موذن (۱۳۹۴) که به نقش قانون و اهمیت به مشارکت مردم و پاسخگویی و... دارد اشاره کرد. از سویی دیگر استفاده از مدل به کار گرفته شده (MABAC) برای ارزیابی شاخص‌های این پژوهش است که می‌تواند یک نوآوری در این پژوهش به نسبت پژوهش‌های دیگر باشد. رشد مساحت قسمت‌های شرق کلانشهر اهواز در طی دو دهه اخیر و به طبع آن به وجود آمدن رشد سکونتگاه‌های حاشیه‌نشین، نمود بافت‌های فرسوده در این محدوده (منطقه یک شهری)، الحاق روستاهای همجوار به شهر و همجواری بافت‌های مسکونی با صنایع نفتی و مناطق نظامی باعث شده است شهر اهواز از مسائلی مانند آلودگی هوای ناشی از صنایع (صنایع فولاد، شرکت کربن‌سازی، لوله سازی و... که در شرق شهر قرار دارند) آلودگی هوای ناشی از گردوغبار، آلودگی هوای ناشی از حمل و نقل، زباله‌های خانگی، کاهش فضای سبز، آلودگی آب، ضایعات صنعتی و آلودگی صوتی رنج می‌برد. در نهایت اگر نتوان به درستی امروزه به مدیریت شهری در چارچوب مولفه‌های حکمروایی توجه کرد، شهرهای ما هر روزه قهقرا رفته و نه تنها مسائل و مشکلات شهری خود را نخواهند توانست حل کنند، بلکه هر روز بر بحران آسیب‌های اجتماعی به سبب تشدید فاصله طبقاتی و منابع محدود توسعه، افزوده خواهد شد و مردم شهرها هر روز بیش از پیش فقیر و فقیرتر شده و از چرخه توسعه پایدار باز خواهند ماند. سکونتگاه‌های خودرو و بافت‌های فرسوده گسترش یافته و شهرسازی اندیشیده و طراحی شده هر روز محدود و محدودتر خواهد شد و به تبع آن همه عوارض آن شهرها را در بر گرفته و اسباب تشدید کمبود سرانه‌های خدماتی و به دنبال آن باعث کاهش آرامش و آسایش شهرها، آلودگی هوا و تخریب محیط زیست خواهند شد. آب آشامیدنی بهداشتی به سختی تامین خواهد شد و در نهایت تاب‌آوری شهرها از بین خواهد رفت. پیشنهادهایی که می‌توان در خصوص بهبود موضوع ارائه داد از جمله؛ تلاش برای کاهش آلودگی ناشی از صنایع نفت و فولاد، جلوگیری از ورود فاضلاب به رودخانه کارون، برگزاری جلسات هماهنگی و همکاری برای ارائه بهتر برنامه‌های مشترک در زمینه بهسازی بافت‌های فرسوده (منطقه یک شهری)، توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی (کوی آل صافی، منبع آب، کوی رمضان و...) و برگزاری جلسات هفتگی با شهروندان بخصوص افراد آسیب‌پذیر و ساکن در این سکونتگاه‌ها، افزایش خدمات بخصوص فضای سبز در مناطق و محلات با تأکید بر شاخص عدالت محوری (به ویژه منطقه یک شهری که مرکزیت شهر است و با کمبود فضای سبز مواجه است)، افزایش فرصت‌ها و زمینه‌های آموزش شهروندان بخصوص در زمینه مخاطرات و... این اقدامات بدون وجود یک مدیریت کارا و اثربخش امکان پذیر نمی‌باشد. مدیریتی در شهر اهواز اثربخش است که دارای ثبات باشد و تغییر مدیریتی کمتر اتفاق بیفتد، فساد کاهش یابد و شفافیت در امور وجود داشته باشد.

منابع:

- اکبرزاده، فرحناز. موسی زاده، حسین. خداداد، مهدی. موسی زاده، حسن. (۱۳۹۷). بررسی عملکرد مدیریت شهری گرگان با رویکرد حکمروایی خوب شهری. فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۵۳-۱۳۹.
- برک پور، ناصر. اسدی، ایرج. (۱۳۹۵). مدیریت و حکمروایی شهری، انتشارات دانشگاه هنر، چاپ سوم. تهران، ۲۵۸ صفحه.
- توکلی نیا، جمیله. شمس پویا، محمد کاظم. (۱۳۹۶). به سوی حکمروایی اجتماع محلی؛ کوششی در معرفی موضوعات و عرصه‌های کلیدی مورد پژوهی: محله در که. فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۰، شماره ۳۷، صص ۲۱۶-۱۹۵.
- حسینی، سید هادی. (۱۳۹۵). تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهرها تاکید بر نظرات شهروندان و مدیران مطالعه موردی: شهر تربت حیدریه. فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۲۰، صص ۴۳-۵۲.
- حکمت نیا، حسن. ملکی، محمد. موسوی، میر نجف. افشانی، علیرضا. (۱۳۹۶). سنجش میزان تحقق پذیري حکمروایی خوب شهری در ایران (مطالعه موردی: شهر ایلام). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۹، شماره ۳، صص ۶۱۹-۶۰۷.
- حمیدی پور، زینب. رستگاران، آمنه. سواری، محمد. سیاحی، علی. مرادی، پرویز. (۱۳۹۶). گزیده اطلاعات مناطق، نواحی و محلات شهر اهواز، معاونت برنامه ریزی و توسعه سرمایه انسانی شهرداری کلانشهر اهواز، ۷۸ صفحه.
- رضایی، میثم. شمس الدینی، علی. (۱۳۹۸). تحلیلی بر رابطه حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی در فضای شهری (مورد مطالعه: شهر فردوسی-شهرستان شهربار). فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۲، شماره ۴۵، صص ۴۸-۲۵.
- زندیه، الناز. (۱۳۹۶). بررسی عملکرد شهرداری در چارچوب رویکرد حکمروایی خوب شهری نمونه موردی: شهرداری شهر ملایر. فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۰، شماره ۳۹، صص ۷۶-۵۹.
- سجادی، ژیلا. یارمادی، کیومرث. کانونی، رضا. حیدری، مرتضی. (۱۳۹۶). نقش حکمروایی شایسته در ارتقاء کیفیت محیط زیست شهری از دیدگاه ساکنان مطالعه موردی: محله باغ فردوس منطقه یک شهر تهران، دوفصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری. دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۰۸-۹۵.
- شمس، مجید. هاشمی بیستونی، محمود رضا. (۱۳۹۸). اولویت بندی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان در شهر بیستون. فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی. دوره ۸، شماره ۲۹، صص ۹۲-۸۱.
- علیزاده، هادی. نعمتی، مرتضی. کامران، رضایی جعفری. (۱۳۹۴). تحلیلی بر معیارهای حکمروانی خوب شهری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره ۲۴، صص ۱۰۵-۱۲۸.
- مرادی، ثروت اله. کریمی، آرام. تابعی، نادر. (۱۳۹۶). توسعه پایدار محله‌ای در چارچوب حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: محلات منطقه شش شهرداری تهران). فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۳۶-۲۱.
- Abrahamsen, R. (2004). Disciplining Democracy :Development Discourses and Good Governance in Africa. *The International Journal of African Historical Studies*, 37(3), pp. 577-579
- Blair, H. (2000). Participation and Accountability at the Periphery: Democratic Local Governance in Six Countries. *Journal World Development*, 28(1), pp21-39
- Dragan, P., & Goran, C. (2015). The selection of transport and handling resources in logistics centers using Multi-Attributive Border Approximation area Comparison (MABAC). *Journal Expert Systems with Applications*. 24(6):pp 3016-3028.
- ESA-UN. (2009). World Population Prospects: The 2007 Revision Population Database. <http://esa.un.org/unup> (Last accessed on June 2010).
- Morita, Sachiko and Zaelke, (2007) Rule of law, Good Governance and Sustainable Development. Routledge, London Ec4p4EE.
- Rumi, A. (2010). Capacity building of municipal functionaries for good governance in Uttarakhand, India. *Habitat International*, Vol 34, pp: 386-391
- Stewart, K. (2006). Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver, *Cities*, (23)3pp:196-204.
- UNDP, Human development report. (2002& 2009). United Nations Development Programme

Van marssing.E, bolt.G, van kempen. D. (2006). Urban governance and social cohesion: effects of urban restruccion in to dutch cities. *Cities*, 23, pp: 279-290